

12. Мелетинский Е.М. Поэтика мифа / Мелетинский Е.М. – М.: Наука, 1995. – 407 с.
13. Никитин М.В. Развернутые тезисы о концептах / Никитин М.В. // Вопросы когнитивной лингвистики. – 2004. – № 1. – С. 53-64.
14. Поляков В.А. Гносеологический релятивизм как метод научного познания / Поляков В.А. – М.: Новый Центр, 1998. – 64 с.
15. Поляков В.А. Универсология / Поляков В.А. – М.: Амрита-Русь, 2004. – 320 с.
16. Потебня А.А. О связи некоторых представлений в языке / Потебня А.А. // Слово и миф. – М.: Правда, 1989. – С. 449-451.
17. Топоров В.Н. Пространство / Топоров В.Н. // Мифы народов мира. Энциклопедия : [в 2 т.]. – М.: Сов. Энциклопедия. – Т.2. – 1992. – С. : 340-342.

Анотація. У статті розглянуто міфологічний простір як системно організоване інформаційне утворення. Міфологічний простір визначається як сукупність концептів-міфологем, об'єднаних у міфологічні сценарії. Особливу увагу приділено принципам і базовим механізмам організації міфологічного простору як контейнеру аксіоматики, на основі якої відбувається творення варіантів образу світу й їх вербалізація засобами національних мов.

Ключові слова: міфологічний простір, фрактальність, динамічність, внутрішня форма.

Summary. The article treats off mythic space as an informational system. Mythic space is identified as a set of mythic concepts united into mythic scenarios. Special attention is paid to the principles and basic mechanisms of mythic space's functioning as a container of axiomatic assumptions that constitute premises for creating the world's images and verbalising them via national language means.

Key words: mythological space, fractality, dynamic, inner form.

УДК 82 (477) "18" (092)

Колкутіна В.В.

"ПАМ'ЯТІ ВЕЛИКОГО ВИГНАНЦЯ": Т.ШЕВЧЕНКО В РЕЦЕПЦІЇ Д. ДОНЦОВА

Звернення до постаті та творчості Тараса Шевченка надзвичайно актуалізується у сучасних умовах вибудовування національної ідентичності, усвідомлення свого призначення у світовому соціокультурному процесі. Мета нашої статті – це спроба дати всебічну та об'єктивну характеристику літературно-критичної спадщини Д.Донцова, присвяченої творчості Т.Шевченка на матеріалі студії "Пам'яті великого вигнанця", осмислити місце критика в українському літературознавстві перших десятиріч ХХ століття. Серед основних завдань, які ми прагнемо розв'язати, – з'ясувати особливості світогляду Т.Шевченка в рецепції Д.Донцова; виявити та проаналізувати порушені науковцем у творчості Кобзаря філософські, естетичні, літературознавчі проблеми; вказати, які саме твори уславленого поета дослідив критик.

Стаття Д.Донцова "Пам'яті великого вигнанця" присвячена 65 річчю з дня смерті Т.Шевченка, тобто написана у 1926 році. В ній автор сфокусував увагу читача на важливі, не розглянуті раніше у літературознавстві теми і проблеми. Звернемося до них.

Стаття містить епіграф з романтичної поетичної драми-містерії Байрона "Каїн". На нашу думку, цей епіграф – ключ до розуміння ідеї розвідки. Відомо, що закінчена у вересні 1821 року ця драма англійського романтика стала найвищим досягненням його трагічної драматургії. Авторська характеристика "Каїна" викладена у листі Байрона до поета Муру: "...я предположил, что Каину были показаны разумные существа доадамовской эпохи, наделенные более высоким интеллектом, чем человек, но совершенно несхожие с ним внешне и гораздо более сильные духом и телом.." [9, 347] (підкр. нами – В.К.). Твір Байрона "Каїн" був написаний як диспут про сенс життя людини на землі, про те, що значить для неї Добро і Зло, Життя і Смерть, Безсмертя і Небуття. Одним словом, автор прагнув розкрити діалектику пізнання світу. Байрона завжди цікавили ці питання, "вічними" їх побачив і Д.Донцов. Між тим, ми не можемо говорити про компаративне зіставлення науковцем творів Байрона і Шевченка, але "концепт імагології, що полягає у виявленні неабиякого інтересу до *іншого*, намаганні встановити зв'язки між ним та *своїм*" [4, 124] (підкр. – Ю.Ковалів) спорадично простежується.

Згадаємо, що постаттю Каїна зацікавилися чимало митців. Так, поема І.Франка "Смерть Каїна" також мала глибокий філософський зміст, бо порушувала вічні питання мети і

призначення людського буття. У замітці до свого перекладу містерії Байрона великий Каменярь зазначав: "...се мислячий чоловік двадцяти років нашого століття. Велика політична реакція того часу, страшний суспільний і умисловий гніт – се ґрунт, на котрім він виріс. Найважливіші, найпіднесеніші духовні потреби чоловіка старанно придавлювались, а найслабше їх заявлення вважалося гріхом, проступком" [10, 643].

Із драматичного твору англійського поета дізнаємося, що Каїн вирізняється з-поміж інших байронічних героїв. Це особистість непокірна, горда, бунтівна, але водночас наділена звичайними людськими якостями, найголовніша з яких, за думку автора, – допитливість. Як відомо із сюжету, Люцифер – сотворіння Каїна, бо останній "випустив з себе" Люцифера. Д.Донцов успадкував саме цю сюжетну дію, тому інколи символічно, коли метафорично прагне зрозуміти та показати в творчості та світогляді передусім Т. Шевченка "того пудля" [2, 68], "з якого вискочив Мефісто" [2, 68]. На нашу думку, цей "чорний пудель" – аналог Байронівського Люцифера, який упродовж статті концентрує в собі поліфункціональну синтезу, тому виступає як художня деталь, ознака творчості та риса світогляду, як провідна тема світової літератури. Внаслідок того, ми схильні вважати, що "чорний пудель", наприклад, – це уособлення-ознака шевченківського світогляду, якою критик пояснює відсутність у спадщині Кобзаря сентиментальних рис: "Його дорога до Абсолюта вела через односторонність, не через *пасивну реакцію*, не через *плач*, бо "що вродить з того плачу?" – "Бурян", і тому він не лякався покликати до хати того пуделя..." [2, 68] (підкр. нами – В.К.).

Водночас, цей образ сфокусував у собі *сукупність наскрізних концептів*, які, на думку критика, переважають у творчості поета: "Сей пудель називається в поета ріжно – *слава, муза, доля*, "перекупка п'яна", "покрітка" (в хвилину злоби)" [2, 68] (підкр. нами – В.К.). Разом із тим, "чорний пудель" – домінуюча *тема* творчості інших письменників: "Деякі в нашій літературі мали свого "чорного пуделя". Напр., Леся Українка, Черемшина ("Парубоцька справа", "Марічку голова болить"), М.Хвильовий ("Я – романтика"). Але в Черемшини – се мимолітний гість, бо вибрав собі інші *теми*" (підкр. нами – В.К.) [2, 70].

Розкриємо причини зацікавлення Д.Донцовим постаттю великого українського поета. Відомо, що на кожному етапі розвитку української культури чи духовності найголовніші проблеми так чи інакше зосереджені на особі та творчості Кобзаря, на інтерпретації його могутньої творчої спадщини. Д.Донцов був серед тих, хто вивчав творчість Т.Шевченка, виходячи не тільки з власних міркувань та припущень, а й з власних захоплень, вподобань, ідейних орієнтирів. Відомо, що у цей час генеза літературно-естетичної системи критика ввібрала у себе чітко обумовлений комплекс ідей, серед яких чільне місце відводиться ідеї італійського фашизму, якою захоплювався, схоже, в перші десятиліття ХХ століття не один Д.Донцов (про що свідчать численні статті, опубліковані у цей період у "Віснику"). Тоді сорокашестирічний редактор "Літературно-Наукового Вісника" прихильно поставився до революційних ідей молодого італійського соціаліста Бенедито Муссоліні, який, як відомо, обоженював Ніцше. Саме ім'я та ідеї цього німецького філософа наскрізно проходить крізь всю статтю (слід зауважити, що й в інших шевченкознавчих розвідках Д.Донцов теж дуже часто звертається до думок Ніцше).

Що ж перейняв Д.Донцов у дуче? На нашу думку, передусім таку ознаку, як *впливовість*, тобто здатність мати великий вплив на становлення та формування суспільно-історичного розвитку людства і, загалом, суспільства. Наприклад, на початку статті, опановуючи *проблему вибору* між гармонією і небезпекою, миром і війною, добром і злом, цитуючи Ніцше та Фереро Д.Донцов припускає (йому навіть *імпонує* ця думка), що треба "родитися деспотом", щоб мати "...тоді більше *впливу на цілий ряд поколінь*" [2, 67] (підкресл.наше – В.К.). Відомо, що Т.Шевченко *вплинув* на історію становлення української літератури не тільки ХІХ, але й ХХ та ХХІ століть, але для критика важливо було довести, що великий український поет *вплинув* і на розвиток української державності, історії, на світогляд пересічного українця. Тут творчість Кобзаря Д.Донцов трактує як засіб пропаганди суспільних ідей, як форму агітації та популяризації власної ідеології. На нашу думку, саме за цих причин він так ретельно, різноаспектно, в контексті західноєвропейської історико-культурної думки вивчає перш за все *світогляд* Т.Шевченка. Як бачимо, у своїй генезі думки Д.Донцова щодо дослідження світогляду Кобзаря пов'язані із захопленням критика ідеями італійського фашизму 20 років ХХ століття.

Поряд з тим, ми не схильні вважати, що науковець вивчає світогляд Т.Шевченка виключно крізь призму італійської ідеології. Але, на нашу думку, оминати цю ознаку – бажання *впливати* на епоху і суспільство – значить не зовсім повно та об'єктивно окреслити погляд критика на постать та творчість великого українського поета.

Д.Донцов був серед тих, хто в тогочасних суспільно-політичних умовах намагався вивільнити образ геніального поета від стереотипів, тому у розвідці він окреслює основні чинники, що сформували світогляд митця. Науковець коротко зупиняється на головних віхах його біографії, залучаючи листи та щоденник: "Перериваним лиш короткими проблисками надії чистилищем

було ціле його життя: *Перед викупом з кріпацтва, перед поворотом з заслання, і – перед смертю*” (підкр. нами – В.К.) [2, 66]. Звертаємо увагу на те, що Д.Донцов “проблисками надії” називає далеко не приємні події із біографії Шевченка. Чому? Ймовірно тому, що саме в оці, вказані критиком періоди життя, перед поетом стояв нелегкий *вибір* щодо визначення своєї подальшої долі.

Відомо, що щоденник Кобзаря – безцінне джерело відомостей про життя поета, ключ до розуміння його суспільно-філософських, політичних та естетичних поглядів. Одним словом, – це нотатки, в яких найбільш широко та розгалужено представлений світогляд автора. Знаменно, що Д.Донцов у цій статті використовує не тільки щоденник, але й листи митця. Цей факт ще раз підкреслює, що для критика тут найголовнішим є відтворення етапів формування та становлення світогляду великого українського поета, окреслення його прагнень, міркувань та хвилювань: “В сих листах цитує він гіркі слова великого Флорентинця, що мусів тинятися поза межами своєї країни, порівнює себе до Робінзона, до Овідія, з тою лише різницею, що останній мусив жити серед варварів, а він – серед “варварів і п’яниць”” [2, 66].

Якщо щоденник митця – це “влучний автопортрет поета і людини” [3, 263], то в рецепції Д.Донцова – це ще й документальне свідчення, ілюстрація, “портрет” епохи, котра, як і Данте, “вигнала”, витіснила Шевченка зі свого середовища: “Він був потрійний вигнанець: Вигнанець зі світа утіх і любови, бо мов Данте, до кінця днів даремно гонив за своєю Беатрічею; – вигнанець із рідного краю з волі всесильної Росії, – і вигнанець самохітний, бо ще перед засланням, що з туманного Петербурга писав він: “А в Малоросію не поїду, цур їй, бо там окрім плачу, нічого не почують”, бо “там чорт-ма людей” [2, 66].

Як бачимо, досліджуючи світогляд Кобзаря, науковець наголошує на основних рисах його характеру: безкомпромісності, принциповості, сміливості та відвертості. Вказані риси він контрастно інтерпретує крізь призму “головної проблеми віку” – “золотосерединності”, хамелеонства, перекінчества, ренегатства, зради. Протиставляючи “золотосерединність” епохи нескореності, незмінності Шевченкового світогляду, критик, на нашу думку, наголошує і на незламності внутрішнього світу, *психології* Кобзаря “...перед поворотом з заслання”. Дійсно, якщо прочитати щоденник, який писався за півтора місяця до звільнення, то зразу помітна не лише глибина авторського самоаналізу, влучність характеристик, реалізм побутових картинок, а й незламність поетового характеру, його психології попри всі політичні утиски, особисті хвилювання та побутові негаразди: “...Но горький опыт прошел мимо меня невидимкою. Мне кажется, что я точно тот же, что был десять лет назад. *Ни одна черта в моем внутреннем образе не изменилась.* Хорошо ли это? Хорошо” [12, 134] (підкр. нами – В.К.). На нашу думку, можливо, фрагментарно, але критик *підійшов до проблеми* психологічного дослідження основних рис світогляду Т.Шевченка. Цю проблему Д.Донцов лише окреслив, далі в статті не дослідив.

Естетичні пріоритети науковця в цій розвідці базуються на зображенні протидії вічних бінарних понять *добра і зла* (ми вище показали, що солі-даризуючись з ідеями Байрона, Д.Донцов підтримав порушений англійцем диспут про сенс добра і зла): “автор “Божественної комедії”, Каїн, Ніцше, Гете, Жозеф де Метр, Кардучі та інші – займалися сим проклятим питанням” [2, 67]. Як бачимо, перелік постатей дуже хаотичний. Чому на цих прізвищах акцентує увагу критик? Причому – це видно – він не розрізняє не тільки філософів і літераторів, а й “накидає” до цієї “купи” біблійного героя, опое-тизованого (з позиції Д.Донцова) Байроном. Ми схильні думати, що вказані видатні західноєвропейські діячі критику імпонували, бо у своїй спадщині відштовхувалися не від ментальних рис свого народу, культури, а формували власний мистецький світогляд відповідно до християнсько-філософських вимірів, поглиблено досліджуючи сутність зла в значенні частини “тьми, яка зродила світло” [2, 68], “движучої сили людського життя і світової історії” [2, 68].

За переконанням Д.Донцова, саме ця демонічна сила спонукає до “підйому всякого *поступу*” [2, 68] (підкр. нами – В.К.). Тобто, це не тільки не рушійна, а й навіть будівничо-творча сила. Свою позицію критик обґрунтовує гетевсько-байронівською ідеєю аксіологічного пізнання світу. Він вважає, що як українство, так і українська література має дотримуватись такої думки, адже “М’якосерде українство, як нещасливий Гетівський Вагнер мало за ідеал лиш “ein selig Leben”. Все, від чого пахло руїною й гріхом – було злом і лихом. Йому не снилося, що се лихо може бути “чисть тьми, яка зродила світло”, сила, яку послав людям сам Бог...Гетівська концепція злого була чужа українству. Чужий йому був і Кардучі з відважним поглядом на Сатану, як на вічного “ворохобника”, як на великого “Обріханого”, *движучу силу людського життя і світової історії, підйому всякого поступу.* Чужий і Ніцше з його поглядом на “злих духів”, які *найбільше попихали людськість наперед*, бо все нове зле, як щось, що хоче здобувати, валити граничні каміні і старі святощі. До сеї ролі зла не додумувалось українство, воно з жахом відверталось від нього, мов від чаші з цикутою юнак, що подавав її Сократови. “Чудесний “син хаоса” не мав що робити в “прозорім” світі їх ніжних чеснот, у “разореолоних” серцях тих, кого звав “свинопасами” з

“овечою натурою” Т. Шевченко” [2, 68] (підкресл.наше – В.К.). На нашу думку, його погляди щодо окреслення теми добра і зла були суперечливими. Він цією антитезою прагне охопити та дослідити широке коло питань: потрактувати характер “героїв-свинопасів” і пояснити хиби світогляду таких визначних українських письменників, як І.Франко, П.Куліш, П.Тичина: “Франко помітував “силою огню і заліза” чистий ідеал – бридився “краскою крови”. Зло – се була та “химера бистрокрила”, що не розчищувала, а загороджувала шлях “до щирої любові”, до “раю, щастя й супокою”. Для Куліша “ясна, створена для тихого щастя душа Українця з трудом піддавалась нашептам фанатизма... Тичина стверджував у свої ясні хвилини, що занадто “гармонію чарівну” в нас любили, хотіли бачить світ прозорим, а не грубим”, у “небутті – красу”, а “спокій там, де боротьба і бурі””[2, 67-68].

Д.Донцов узагальнює, що для “українства” та українського менталітету “гетівська концепція злого була чужа” [2, 68]. І в цьому він бачить основну помилку, прогалину української літератури. Але фанатизм, тяжіння до осмислення злого, тим більше пояснення демонічною силою (“Мефістофільським гіном”) недоліків української культури не властиве ментальному структуруванню світу українця та українства. Ментальність визначається як світоспоглядання в категоріях і формах рідної мови, яке поєднує в собі інтелектуальні, вольові, духовні якості *національного характеру* в типових його проявах, що складають певний культурний тип нації [5, 49] (підкр. нами – В.К.). Натомість, Д.Донцов, на нашу думку, говорить не про національний, а про західноєвропейський характер.

Первісно в українській ментальності вирізняються такі визначальні риси, як емоційно-почуттєвий характер, кордоцентричність, ліризм, позбавлення агресивності, м’яка споглядальність. Д.Донцов вкрай суб’єктивно віднісся до цих ознак, тому протиставив їм фанатизм, раціональне начало, активну, подекуди агресивну поведінку. Але це не ті риси, що властиві українцям. На нашу думку, цей донцовський вибір теж пов’язаний із захопленням критиком італійським фашизмом, в якому привалював потяг до наскоку та загарбництва. За цих причин науковець *штучно відкидає*, не сприймає суто українського, а насаджує західноєвропейську “гетевську концепцію” (з якої вилучає лише потяг до осмислення зла), хоча і усвідомлює, що вона була “чужа українству”[2, 68]. Фактично критик заперечив первісні, існуючі з давен-давен риси українського менталітету. Судячи з таких реалій, ми не можемо погодитись з тим, що “він розробив свою концепцію національної культури” [8, 81]. Парадоксально, але, на нашу думку, Д.Донцов намагався підмінити суто українські риси – *західноєвропейськими*, водночас пояснюючи, вмотивовуючи свої думки споконвічними *українськими* релігійно-філософськими настановами: “правдивий християнин, він знав, що *зло ділає на приказ Бога, і в його не збагнутих намірах*” [2, 68] (підкр. нами – В.К.).

Зауважимо, що в сучасному літературознавстві порушується проблема теодицеї – походження зла і відповідальності за нього. Д.Донцов був чи не першим, хто дав власне тлумачення Шевченкового розуміння природи зла. Його думка різниться з ідеями вчених початку ХХІ століття. Так, Є.Нахлік вважає, що “Шевченко не намагався дати раціональне тлумачення проблеми зла, а обмежувався вираженням думок, до яких доходив сам, що зло – це стихійні вияви людської злості, задрощів, ненажерливості, лицемірства, людського звірства, паскудства, погані, неспроможності розумно облаштувати суспільство, людського недомислу – корінь зла в людях”[6, 48-49]. Протилежної думки дотримується В.Яременко, чия стаття стала контраргументом до статті Є.Нахліка. Дослідник вважає, що для Шевченка характерним було ортодоксально-християнське розуміння природи світового зла, подібне до августинівського, коли воно є лише недоліком, відсутністю добра: “вияви зла лежать в етичній площині й відповідні до виконання чи невиконання основних християнських Заповідей”[11, 113]. Основним джерелом наближення до розуміння Шевченкової теодицеї цей критик, як і Д.Донцов, вважає епістолярій та щоденникові свідчення.

Отже, естетичні пріоритети науковця видозмінюються. Замість трактування категорії героїчно-величного (як це було в інших шевченкознавчих студіях) він зосереджується на *категорії демонічного*. Зваживши на ці риси, критик фокусує увагу на основних концептах шевченкової *творчості*, серед яких виокремлює *правду-месницю* та *волю* як формочинник української державності: “Правда в нього – не пасивно-несхопна просто-правда, лише активно-заперечуюча “правда-мста”, яка все являється одна в двох лицах, мов ті близнята, з яких “один буде, як той Гонта катів катувати”, а “другий буде катам помагати...” [2, 68-69]. З точки зору критика, така правда-месниця не може існувати і без “демонічно-могутньої” та безстрашної волі: “...Не в атмосфері ідилії “виростала воля”, не Дніпром умивалась, в голови не гори клала, не степом вмивалась: “кров’ю вона умивалась, а спала на купках, на козацьких вольних трупах”” [2, 71]. Ми помітили, що тут він цитує, але не називає послання “Великий льох”, “І мертвим, і живим...”. Крім того, Д.Донцов дуже часто у своїх шевченкознавчих розвідках звертається до ранніх поем Кобзаря “Іван Підкова”, “Гайдамаки” та “Тарасова ніч”, хоча їх не називає. Зіставимо:

“Козак із мільона свинопасів” :

“З минулого вигребав “волю”: не *волю* тих, що собі “ідилії творили”, з оливковою галузкою в руці..., а ту, що “гарцювала”.., “танцювала”, “трупами засівала поле” [1, 376] (підкресл. наше – В.К.).

“Пам’яті великого вигнанця” :

“Він згадує далекі – опоетизовані віддаленням – часи, коли то “запорожці вміли панувати”, коли на Україні “лихо танцювало”, коли *гарцювала* козацька *воля*, коли *трупом*, *лихом засівала поле...*”[2, 69] (підкресл.наше – В.К.).

На нашу думку, оприлюднивши основні концепти шевченкової творчості – правду-месницю та волю як важливу ознаку формування українського суспільства, Д.Донцов порушує проблему національного сорому, картання народу за його примирення з духовним, фізичним і психологічним рабством. Громадянська пасивність, манкурство українців обурювали критика. Для увиразнення цієї думки постать (а коли і творчість) Кобзаря Д.Донцов представляє екзистенційно образно: “З дрожю в серці, часом з відразою, але й з передсмаком гіркої насолоди хапає він за повний келих зла, який мусить випити сей світ, аби відродитися на ново, свіжий і здоровий. Чи бачив він у проливі крові...символ покути, корисної для людини, чи був се “дух перверзії” Едгара По, який наказував йому прагнути чогось якраз тому, що не повинен був, – видиво зла не покидало його ні на хвилину” [2, 69].

У статті “Пам’яті великого вигнанця” переважна більшість образів відзначаються яскравим та, на нашу думку, знаковим барвописом, який чи не першим помітив науковець, аналізуючи поетичну творчість великого українського поета. Відомий російський філософ В.Соловйов зазначав: “Колір у літературі має особливий виключний інтерес для дослідника: письменник використовує його ненавмисне, інтуїтивно, підсвідомо, як правило, це природна, натуральна функція” [7, 54]. У цій розвідці переважає червоний колір. Чому?

Тривожний червоний колір безпосередньо пов’язаний з одним із головних концептів, які виокремлює Д.Донцов в творчості Т.Шевченка – образом крові. Розглянемо його більш детально. Критик не обмежується тлумаченням сутності червоного. Ми можемо припустити, що в рецепції Д.Донцова інтерпретація червоного кольору полісемантична. По-перше, він тяжіє, на нашу думку, до естетики символістів. Як відомо, вони прагнули передати переживання світу через одне почуття (наприклад, нещасливе кохання). Д.Донцов теж прагнув досягнути світ Т.Шевченка, зосередившись на передачі через *один колір* – червоний (який традиційно символізував пристрасть, глибину кохання, оптимізм, невмирущість сили), невизначеність та тривогу епохи, уславлення збройної боротьби. В усіх його шевченкознавчих студіях, де зустрічається цей колір, він означає ознаку демонічності духу, катастрофічність зображуваних подій, “температуру” пекла та епохи.

По-друге. Семантика червоного передає не колір, а ознаку характеру. Наприклад, Д.Донцов, зіставляючи причини вбивства дітей Гонтою у Т. Шев-чека та рідної матері у Хвильового, закидає останньому “недобачення” сутності “*червоності*”: “Занадто перенявся він блакитним повітрям його “голубої Савої”, воно ж відбивається і в його “синіх етюдах”, у них трохи блідне і його *червоність...*” [2, 70-71] (підкресл. наше – В.К.).

По-третє. Критик нерідко зміщує акценти досліджуваного, і тоді його цікавить в поезії Кобзаря метафоричне зображення стану “трансфузії крові” (переливання крові). Аналізуючи (але не називаючи) вірш “Чигрине, Чиг-рине” Д.Донцов першим у літературознавстві помічає, що Т. Шевченко “не дурно займається” [2, 71] таким актом: “виливає “сукровату” й наливає “свіжої, живої” [2, 71] крові. Внаслідок того, можна констатувати, що значну увагу науковець у створених митцем образах у поетичній творчості приділяє аналізу *процесу трансфузії* і оприлюднення тих наслідків, які в результаті виникають. Це явище персоніфіковано, тому, фактично, критик виголошує думку-заклик поета про *процес оновлення* в державі та в свідомості людини у час, коли “знов в житті кружить нова і свіжа кров” [2, 71].

Задля увиразнення екзистенційної картини раю, пеклу та чистилища у статті “Пам’яті великого вигнанця” науковець створює чимало візійних образів-картин: “краска крові”[2, 67], “луна пожарів”[2, 70], вогонь, “червоний бенкет”[2, 69], “шалений танець Вальпургієвської ночі” [2, 69]. На нашу думку, вони не лише екзистенційні, есхатологічні, а й символічні, тому що водночас уособлюють неспокійний, нескорений, демонічний, мужній світогляд Кобзаря.

Отже, ми схильні вважати, що критик у статті “Пам’яті великого вигнанця” екзистенційно розкрив світогляд поета, дослідив естетичні ознаки творчості митця, залучивши до аналізу поемумістерію “Великий льох” (єдиний твір, який він *називає*) та вірші “Слава”, “О думи мої, о слава злая”, “В казематі”, “Три літа”, поеми “Гайдамаки”, “Сон” (комедія), “Єретик”, “І мертвим і живим...” (які Д.Донцов лише цитує, але не називає).

Перспективи дослідження розкривають широкі можливості для творчої інтерпретації шевченкознавчих студій Д.Донцова. Потребують ґрунтовного вивчення чимало питань, які

дозволять майбутнім науковцям повно та об'єктивно відтворити естетичні та ідеологічні погляди цього оригінального літературознавця.

Список використаних джерел

1. Донцов Д. Козак з мільйонна свинопасів // Вісник. – 1935. – Річник 3. – Т.2. – Книжника 5. – С.369-381.
2. Донцов Д. Пам'яті великого вигнанця // Літературно-науковий вісник. – 1926. – Річник ХХУ. – Т.ХС. – Книжка У. – С.66-74.
3. Єфремов С. О. Літературно-критичні статті. К.: Femina, 1995 – 685с.
4. Ковалів Ю. Абетка дисертанта. – Київ: Твім інтер, 2009. – 458с.
5. Маслова В.А. Лингвокультурология. – М, 2001.
6. Нахлік Є. Шевченкове трактування проблеми зла (Аспект теодицеї) // Київська старовина – 2002 – №5.- С.48-61.
7. Соловьев С. Цвет, число и русская словесность // Знание-сила. – 1971.- № 1. – С.54-56.
8. Чикур Л.Д. Спроба розв'язання проблем української ментальності у працях української діаспори: літературознавчий, культурологічний та соціологічний аспекти // Українська ментальність. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Одеса: “Астропринт”. – 2003.– С.75-84.
9. Усманова Р.Ф. Джордж Гордон Байрон // Байрон Д.Г. Избранное. – М.: “Просвещение”, 1984. – С.326-353.
10. Франко І. Замітка перекладчика // Зібрання творів: У 50 т. – К., 1978. – Т.12. – 727с.
11. Яременко В. “Людей і ...не прокляв!” (До проблеми Шевченкового трактування теодицеї) // Сучасність – 2005 – №3. – С.108-116
12. Яценко М. Історія української літератури. ХІХ століття. – К., 1997. – Кн. 2. – 342с.

Анотація. У статті вивчається оригінальність шевченкознавчих студій Д.Донцова (на матеріалі розвідки “Пам'яті великого вигнанця”). Своєрідність його статті полягає в тому, що тут він чітко не наголошує на дослідженні національної ідеї в творчості Кобзаря. Разом з тим, науковець вивчає головні постулати цієї ідеї, інтерпретує поетове бачення ключових проблем української нації.

Ключові слова: національна ідея, новаторство, літературознавство.

Summary. Singularity of D. Dontsov's shevchenko – knowledge workshops is that he does not emphasize on the researching of the national idea in the creative work of Kobzar. However the scientist scrutinizes the main postulates of this idea, interprets the poet's point of view on dominant problems of Ukrainian nation. The critic analyses the characters of werewolves and crowd, affecting the topic of national treason.

Key words: national idea, innovation, literary criticism.

УДК 811.161.2'373

Копусь О.А.

РОЛЬ ХУДОЖНЬОГО КОНТЕКСТУ В МОДЕЛЮВАННІ СТРУКТУРИ КУЛЬТУРНОГО КОНЦЕПТУ

Концепти як основні поняття когнітивної лінгвістики акумулюють загальнолюдські, соціальні, групові, а також національно-культурні та індивідуальні знання й уявлення людини про навколишній світ, які реалізуються не лише в слові, а й у тексті, дискурсі. Художній текст становить своєрідну форму існування культури: з одного боку, літературні твори занурені в культуру, а з іншого, за влучним виразом В. А. Маслової, – створюють культуру, тому не випадково в науковій парадигмі означився новий, а саме, когнітивний напрям вивчення тексту (А. О. Кібрик, О. С. Кубрякова, Л. О. Новиков, Л. В. Поповська), що розвивається паралельно з розробкою лінгвокогнітивного моделювання концептів.

Методика семантико-когнітивного опису концептів запропонована в працях О. С. Кубрякової, В. А. Маслової, З. Д. Попової, Й. А. Стерніна та інших. З-поміж основних прийомів особливе місце посідає аналіз художньої і публіцистичної літератури (З. Д. Попова і